

ИЗБОРНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ
БЕОГРАД

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕДЛОГУ ИЗБОРА ПРОФ. ДР АЛЕКСАНДРА ПАЛАВЕСТРЕ У ЗВАЊЕ РЕДОВНОГ
ПРОФЕСОРА

На основу члана 225. Став 2. алинеја 2. Статута факултета, а на предлог Одељења за археологију, Изборно веће Филозофског факултета у Београду је на својој XII редовној седници, одржаној дана 19. 05. 2011. године донело одлуку о образовању комисије за припрему извештаја за избор **редовног професора** за ужу научну област АРХЕОЛОГИЈА, с пуним радним временом на неодређено време. У том смислу слободни смо да Наслову поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ:

На конкурс објављен у листу „Послови“ 18. маја 2011. пријавио се само један кандидат: др Александар Палавестра, ванредни професор на Одељењу за археологију Филозофског факултета. Увидом у конкурсну документацију видело се да је колега Палавестра изабран у звање ванредног професора на Филозофском факултету 2002., а да је реизабран у исто звање 2006. године. Приликом реизбора у звање ванредног професора 2006. потврђена је вредност педагошког и научног рада кандидата, као и то да се његова главна интересовања групишу на важне теме које заслужују научно преиспитивање нову критичку оцену. Том приликом истакнуто је његово упоредно занимање за теоријска питања у археологији, затим на компаративно проучавање археолошких проблема, те на усмереност ка археологији гвозденог доба Балкана, као и на то да је његов научни рад у сталном успону.

Александар Палавестра (1956) рођен је у Београду где је завршио гимназију и Филозофски факултет (Одељење за археологију). У јуну 1980. примљен је као *асистент приправник* у Балканолошки институт САНУ. Постдипломске студије завршио је 1982. године, чиме је у Балканолошком институту САНУ, стекао звање *истраживача сарадника*. Докторску дисертацију одбранио је 1992. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду. У звање *научног сарадника* изабран је 1992. године. У звање *вишег научног сарадника* изабран је 1998. године. Александар Палавестра је 2000. године изабран у звање и на радно место *доцента* за предмет *Увод у студије археологије*, на Филозофском факултету Универзитета у Београду. У звање *ванредног професора* изабран је на Филозофском факултету у Београду 2002., а 2006. реизабран, те на Одељењу за археологију у оквиру основних, мастер и докторских студија предаје више курсева.

У току научног рада Александар Палавестра је у Балканолошком институту САНУ и на Филозофском факултету у Београду био ангажован на више пројеката, потпројеката и тема. Био је руководилац археолошког пројекта *Модели културне размене у*

палеобалканском друштву на Филозофском факултету и у Балканолошком институту САНУ (2001-2005), сарадник на пројекту *Интеркултурна комуникација у праисторији Балкана*, на Филозофском факултету (2005-2010), а тренутно на Филозофском факултету руководи пројектом *Археолошка култура и идентитет на западном Балкану* (2011-).

Слободни смо да кратко прокоментаришемо обавезне и изборне курсеве које колега Палавестра предаје у оквиру наставног плана на Одељењу за археологију Филозофског факултета:

На обавезном двосеместралном курсу *Увод у студије археологије* подробно се изучава историја идеја у археологији, као и археолошка теорија од првих антикварских почетака, па до најновијих методолошких и теоријских поставки. Концепт курса омогућава студентима да се већ од самог почетка студирања упознају с основним идејним и теоријским поставкама археологије. Изборни курс *Археологија и социјална антропологија* је општи паралелни увид у две сродне дисциплине: социо-културне антропологије и археологије и као наставак и допуна обавезног курса *Увод у студије археологије*. Циљ курса је упознавање студената с историјом идеја и основним теоријским концептима социо-културне антропологије, без којих је немогуће разумети теорију и праксу савремене археологије. Изборни курс *Археологија и псеудоархеологија* обухвата основе епистемологије и научног метода уопште, као и специфичан однос између науке и псеудонауке у археологији и сродним дисциплинама. Има за циљ изграђивање критичког скептицизма и научног става код студената, што обухвата проверавање чињеница и извора, формирање и тестирање хипотеза, као и препознавање разлике између научних и ненаучних објашњења. Изборни курс *Хералдика* намењен је студентима археологије, и студентима историје, историје уметности, етнологије и антропологије, класичне филологије као и уметничких академија. Циљ курса је упознавање студената с хералдиком као помоћном археолошком и историјском дисциплином. Хералдика, њен настанак, закони и правила, као и историја српских знамења били су до сада занемарени у програму високог образовања, чак и у специјалистичким студијама археологије, историје и историје уметности средњег и новог века. Курс *Социокултурна еволуција у археологији и антропологији* на мастер студијама обавезан је за студенте који изаберу тему из уже стручне области *Теорија археологије*. Представља историјски преглед идеје друштвене еволуције и неопходан теоријски оквир за ново сагледавање овог важног концепта у хуманистичким дисциплинама, посебно у археологији и антропологији, што је неопходно за разумевање нових, често контроверзних теоријских парадигми у археологији. На докторским студијама предаје курс *Епистемологија у теорији археологије*, посвећен кључним епистемолошким проблемима археологије и епистемолошкој историји археологије, као и курс *Археологија размене и трговине* где се разматрају теоријски оквири једног од најважнијих археолошких проблема: препознавања и интерпретације размене и трговине у археологији, као и могућност сагледавања динамичних културних процеса у прошлости основу археолошког материјала. Слободни смо да истакнемо да је читав овај тематски комплекс курсева Александар Палавестра осмислио и увео у наставу и наставни програм Одељење за археологију, с обзиром да се пре његовог доласка на Филозофски факултет 2000. године, ови предмети нису предавали, нити су се ове теме засебно проучавале. Тиме Палавестра, не само да је обогатио наставу, већ је у студије археологије увео, читаву једну нову, неопходну и драгоцену област теоријских аспеката археологије.

Александар Палавестра се у периоду од реизбора у звање ванредног професора 2006. године, осим педагошким радом, веома успешно бавио и научним радом и објавио је више књига и научних радова, а учествовао је на научним скуповима у земљи и иностранству.

У монографији *Културни контексти археологије* (Филозофски факултет, 2011.) Александар Палавестра даје неопходан и веома значајан допринос археолошкој литератури на српском језику. Археологија у нашој средини има историју дугу више од једног века, богату налазима и грађом који су несумњиво значајни у европском, па чак и светском контексту. На другој страни, теоријско промишљање основа дисциплине никада није представљало најживљу област археолошког делања у Србији. Књига *Културни контексти археологије* управо је основ на којем је могуће градити нов приступ дисциплини у нашој стручној заједници. Она представља веома компетентан и мудро одмерен приказ кључних мена у развоју археологије као академске дисциплине у односу на њено окружење. Кроз читав текст аутор храбро и утемељено отвара суштинска питања у истраживању културе човека, нудећи поуздане и језгровите приказе различитих теоријских становишта, која су мање или више експлицитно утицала на правце археолошког мишљења. Посебна пажња посвећена је начинима на које су антрополошке теорије имале одраза у базичним археолошким концептима, почевши од појмова *еволуције, културе и друштва, социјализације и културне разноликости, до размене, пола/рода, постмодернизма*. Аутор веома компетентно разлаже сложене односе између двају дисциплина, са оштрим оком за најшире околности под којима су се одвијали и даље се одвијају преплитања и узајамни утицаји археолошког и антрополошког приступа изучавању културе човека. Књига *Културни контексти археологије* утемељен је и изврсно написан водич кроз сложену, динамичну и изузетно значајну арену критичке историје археолошке теорије и праксе.

Питањима археолошке теорије и историје археолошких идеја Палавестра се бави и у радовима: *Archaeology, Evolution and Darwinism* (Етноантрополошки проблеми 3/2008, са. М. Порчићем); *Structuralisme en archéologie* (Етноантрополошки проблеми 4/2, 2009); *Измишљање традиције: „винчанско писмо“* (Етноантрополошки проблеми 5/2, 2010), *Дарвин и идеја еволуције у археологији*, (Phlogiston 17/2009). У радовима *Archaeology, Evolution and Darwinism* и *Дарвин и идеја еволуције у археологији* колега Палавестра успешно разматра историјат утицаја еволуционистичких идеја на антропологију и археологију. У фокусу његовог истраживања су четири најзначајније „школе“ еволуционистичке мисли: класични еволуционизам XIX века, неоеволуционизам, социобиологија и неодарвинистичка археологија. Палавестра у овим радовима убедљиво показује да је идеја социо-културне еволуције оставила неизбрисив траг на антрополошку и археолошку теорију, као и да још увек представља користан теоријски оквир за нова истраживања. У раду *Structuralisme en archéologie*, напротив, Палавестра се окреће сасвим другачијој интерпретативној парадигми – структурализму и анализира како су, у ширем контексту, структурализам и дело Леви-Строса, а поготово Сосирова семиотика, омогућили археолозима да материјалну културу сагледавају у семиотичком пољу – као студију знакова и контекста значења. Аутор, међутим исправно закључује да је на археологију, посебно постпроцесну, много више утицао постструктурализам, теорије праксе, као и постструктуралистичке критике научног објективизма. У чланку *Измишљање традиције: „винчанско писмо“*, Александар Палавестра се храбро хвата у коштац са забрињавајућом поплавом псеудонаучних тумачења на ободу српске

археологије, а посебно с феноменом „измишљања традиције“, на примеру тзв. „винчанског писма“. Аутор истиче како се употреба и злоупотреба измишљања традиције и самог термина „винчанско писмо“ временом мењала, те с једне стране речито сведочи о променама парадигми у европској археологији, док с друге указује на опасне контаминације археологије псеудоархеолошким идејама.

У нешто другачију групу радова Александра Палавестре спадали би они посвећени студијама ћилибара у европској праисторији и историји, као и одређеним археолошким феноменима гвозденог доба централног и западног Балкана. На првом месту, без сумње, треба споменути Палавестрину капиталну студију *Магија ћилибара*, која је као посебно дело објављено и на енглеском језику (Народни музеј 2006; књигу је каталошким одредницама снабдела Вера Крстић). Палавестра у монографији *Магија ћилибара* заокружује своје вишегодишње истраживање феномена ћилибара у Европској археологији. Аутор, који је један од најпознатијих европских стручњака за ову област (и председник *Комитета за ћилибар Међународне асоцијације праисторичара -UISPP*) прегледно излаже проблематику ћилибара у природи, ћилибара у миту и науци, ћилибара у археологији и коначно ћилибара у Народном музеју у Београду, с обзиром да је навећи корпус археолошког материјала који Палавестра обрађује управо из збирки овог музеја. Подручје централног Балкана имало је важну улогу у промету ћилибаром, још од бронзаног доба средином II миленија пре наше ере, потом у гвоздено доба, нарочито у VI веку пре наше ере, али и касније, све до римског периода и Сеобе народа. Палавестрино темељно истраживање ћилибара с централног Балкана омогућава да се на основу овог материјала сагледају обриси прошлих друштава, елите, занатлија и уметника, дугих путовања, поклона и размене, трговине и магије у праисторијској, античкој и средњовековној Европи. Иако се донекле тематски преклапа с његовом претходном књигом о ћилибару (*Праисторијски ћилибар на централном и западном Балкану*, 1993) монографија *Магија ћилибара* је резултат Палавестриних новијих, готово десетогодишњих истраживања ћилибара уопште, а посебно обимног и – до публиковања његове студије – необјављеног материјала из Народног музеја у Београду. Вредно је напоменути да су за монографију *Магија ћилибара* Александар Палавестра и Вера Крстић добили награду за издавачки подухват године *Југословенског националног комитета ICOM-a*, а за читав пројекат и изложбу *Магија ћилибара* (аутори А. Палавестра, В. Крстић) 2007. године и награду *Михаило Валтровић* Музејског друштва Србије. Овим се Палавестрино истраживање ћилибара не исцрпљује. У раду *Fragmentation of Amber Necklaces in the Central Balkans Iron Age* (*Amber in Archaeology, Proceedings of the Fifth International Conference on Amber in Archaeology*, 2009) он пружа минуциозну анализу дистрибуције ћилибарских перли у кнежевским гробовима гвозденог доба, Атеници и Новом Пазару. На основу теоријског модела фрагментације, типологије ћилибарског накита, статистичке анализе и археолошког контекста, Палавестра извлачи смеле, али утемељене закључке о друштвеним, а могуће и породичним везама између покојница сахрањених у наведеним богатим гробовима. Нешто другачију визуру ћилибарске проблематике Александар Палавестра излаже у раду, *Was there an Amber Route?* (*Aegaeum* 27, 2007), где теоријски проблематизује термин „ћилибарски пут“, критички га смештајући у концепте археолошких интерпретативних парадигми у протеклих сто година. У групу Палавестриних радова посвећених ћилибару и ширем контексту кнежевских гробова старијег гвозденог доба спадају још и поглавља у монографијама *Le tombe principesque dell'età del ferro nei Balcani centrali* (Balkani. Aniche civiltà tra il Danubio e l'Adriatico,

Milano 2007) и *Le tombe dei principi dell'antica Età del Ferro nei Balcani centrali. Novi Pazar e Trebenište. I cinturoni del tipo Mramorac. Le ambre*, (L'Italia e il restauro del Magnifico Cratere, Roma 2010).

Осим теоријским проблемима у археологији и проучавањем ћилибара и старијег гвозденог доба, Александар Палавестра се веома успешно бави и хералдиком. Ово је једна од области које је увео и у наставу на Филозофском факултету – ако је судити према студентском одзиву и успеху – с добрим резултатом. Хералдици је Палавестра посветио своју књигу *Илирски грбовници и други хералдички радови*. (Завод за уџбенике и Досије, 2010). Палавестрина књига је својеврстан и несвакидашњи увид у корене културног идентитета српског народа где средњовековно наслеђе постаје део наше свакодневице и уочљиви траг дугог трајања српског народа у европској култури. Рад *Портолани и грбовници*, рецимо, описује управо тај сусрет западњачког виђења и препознавања хералдике и грбова у Византији и „византијском комонвелту“, у коме је истакнут положај имала и Србија. Централна студија у књизи *Илирски грбовници и илирска хералдика* посвећена је сложенем и занимљивом феномену тзв. илирске хералдике, с краја XVI и почетка XVII века, када су у преплитању општих историјских прилика, али и личних амбиција у Приморју, Италији, Шпанији и Аустрији настали многобројни грбовници с знамењима јужнословенских земаља, владара и породица. Аутор се бави и историјом српске хералдике, па су три поглавља у књизи посвећена кључним личностима које су – свака на свој начин – обележиле три епохе српске науке о грбовима: Стојану Новаковићу, Александру Соловјеву и Драгомиру Ацовићу. Палавестра се проблему илирске хералдике враћа и у раду *Измишљање традиције: „илирска хералдика“* (Етноантрополошки проблеми 5/3, 2010) где проблематизује хералдичку грађу из илирских грбовника у кључу познатог феномена „измишљене традиције“.

Александар Палавестра је организовао *Пету међународну конференцију о ћилибару у археологији* у Београду 2006. (Fifth International Conference on Amber in Archaeology), а уредио је и зборник радова с ове конференције (*Amber in Archaeology, Proceedings of the Fifth International Conference on Amber in Archaeology, Belgrade 2006*, A. Palavestra, C. W. Beck, J. M. Todd eds., Amber Committee of the International Union of Prehistoric and Protohistoric Studies, National Museum Belgrade, Belgrade 2009.). Такође је приредио фототипско издање Београдског грбовника II (*Београдски грбовник II, фототипско издање*, приређивачи Д. Мрђеновић, А. Палавестра, В. Топаловић, Музеј примењене уметности, Београд 2006). Бави се и уређивачким радом и од последњег реизбора 2006. је члан редакција часописа: *Годишњак града Београда* (Музеј града Београда); *Наша прошлост* (Народни музеј Краљево); *Етно-антрополошки проблеми* (Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду). Члан је Одбора за археологију САНУ, Сталног комитета Међународне уније за праисторијске и протоисторијске студије (UISPP), Комитета за ћилибар UISPP-а (Amber Committee of the International Union of Prehistoric and Protohistoric Studies), Европског удружења археолога (ЕАА), Међународног савета музеја (ICOM) и Сектора за истраживање индустријског наслеђа Музеја науке и технике. Од 2006. до 2009. био је члан управног одбора Народног музеја у Београду.

Александар Палавестра је био ментор и члан комисија у већем броју дипломских, мастер, магистрских радова и докторских теза. На Филозофском факултету, осим у настави, у протеклом периоду активно се ангажовао и у другим делатностима. Био је

председник Комисије за научноистраживачки рад Филозофског факултета (2004-2008), шеф Катедре за теорију и методологију археолошких истраживања (2006-2007), управник Одељења за археологију (2007-2008), Члан комисије за докторске студије (2009-) и уредник у Центру за издавачку делатност Филозофског факултета (2008-).

Као универзитетски професор др Александар Палавестра је истакнут и високо евалуиран предавач на Одељењу за археологију, посвећен и савестан у настави и менторском раду. Теме и курсеви које је он увео у наставу у великој мери су прошириле опсег студија археологије и омогућиле студентима добар увид у савремени теоријски оквир и идејни свет археологије. Књиге и научни радови које је колега Палавестра у протеклом периоду објавио у угледним домаћим и међународним часописима и зборницима, доследно прате његову истраживачку оријентацију и обрађују нове и релевантне теме у српској и европској археологији.

Из свих ових разлога, сматрамо да кандидат својим научним и педагошким доприносом испуњава све услове за избор, те предлагемо Изборном већу Филозофског факултета у Београду да др Александар Палавестра буде изабран у звање **редовног професора**.

Београд, 21. јун 2011.

Чланови комисије:

Проф. др Живко Микић

Проф. др Весна Димитријевић

Др Петар Поповић, научни саветник